

Török Katalin: A ma újdonsága, a jövő archaizmusa – Az archaikus népi imák a folklórban egykor és most

- 2024. 03. 04.

Az archaikus népi imák többsége Krisztus kínszenvedéséről és kereszthaláláról szól, azaz a passiót jeleníti meg, ezért a nép ezeket az imákat „pénteki imádságoknak” is nevezi (W1). Az archaikus vagy apokrif imák a mindennapok szakrális szintre emelt pillanatainak kifejeződése. Az európai népköltészet egyik legrégebb rétegei az archaikus imák, amelyek a hagyományos vallási kereteken kívül helyezkednek el. Ezek az imádságok olyan tudatalatti mechanizmusokat aktiválnak, amelyek hatással lehetnek az egyén mentális és érzelmi állapotára. A mai napig megfigyelhető az irántuk való igény, hiszen modern formái is kialakultak. Az értekezés Erdélyi Zsuzsanna munkásságán keresztül bontja ki a műfaj sajátosságokat a és mutatja be a mai kor kulturális jelenségeit.

A népi imák első összefoglaló, nagy gyűjteménye Erdélyi Zsuzsanna 1976-ban megjelent „Hegyet hágék, lőtőt lépék” című kötete, amely ráirányította a kutatók figyelmét erre az 1970-es években még kellőképpen fel nem tárt területre. A tetemes mennyiségű szöveganyag közlésén túl a szerző már előző tanulmányában felvetette a műfaj meghatározásának kérdését: „Archaikus – apokrif – imádság” folklórkategória 1970. február 11-ig nem volt jelen a néprajztudományon belül. Az e napon tartott akadémiai előadáson fogadta el a szaktudomány műfajmeghatározó kitételemet.” (Erdélyi 1999: 18).

A régi és új gyűjtéseket – a kéziratos anyagokat a középkortól, valamint Erdélyi Zsuzsanna anyagát is –

felhasználva 1985-1986-ban Pócs Éva állított össze egy kétkötetes összefoglaló művet (Magyar ráolvasások I—II.). A bevezető tanulmányban a szerző ráolvasásként határozza meg a szövegeket, a szövegfelépítés vizsgálatában a motívum fogalma mellett a narratíva jelenléte is szerepet kap mint rendszerezési szempont. Ez a két meghatározó mű mintegy lendületet adott a további kutatásoknak, sok önálló kötetbe foglalt gyűjtés és tanulmány jelent meg, például Silling Istváné (2003), Takács Györgyé (2001). Az imák és ráolvasások kutatásában két fontos új szempont jelent meg. Tánczos Vilmos (2000) az imaképek elemzésében az archetipikus mítoszelmélet eszközeit alkalmazva kisebb képi egységek vizsgálatával kutatja a kapcsolódási pontokat. Lovász Irén (2001, 2002) pedig az imát szakrális kommunikációként értelmezve új műfajkategória leírásához, a mágikus ima meghatározáshoz jutott el. Ő egyébként egy adatközlő imádkozási szokásairól szóló részletes interjúval nemcsak több szöveg lejegyzését közli, hanem konkrét példát ad arra, hogyan, miért, milyen hagyományokból táplálkozva használják ma is a szakrális szövegeket.

január 10-én ünnepelték Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulóját. Ebből az alkalomból a Magyar Néprajzi Társaság Folklór és Nemzetiségi Szakosztálya, valamint a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézetének Folklór Osztálya a neves néprajzkutató életműve előtt tisztelgő tudományos tanácskozást szervezett. A konferenciát az Imák a népi és populáris kultúrában címmel tartották, azzal a célkitűzéssel, hogy fórumot teremtsenek mindazon témáknak, amelyek a folklór és az ima jelenségkörének metszetében találhatóak. A konferenciakötetbe 19 tanulmány készült (Frauhammer—Horváth Sándor—Landgraf 2021). Az előszóban a szerkesztők összefoglalják, hogy az archaikus szövegek gazdag anyagát tekintve a gyűjtés utolsó órájában vannak (csaknem harminc

éve olvashatjuk ezt a frázist), valamint megemlítik, hogy az imádkozás és imádságok egyéb formái és szövegei kevésbé hangsúlyosan jelennek meg a hazai folklorisztikában. Megállapítják, hogy a hazai vizsgálatokban az archaikus imák mellett leginkább a néphitkutatásokhoz kapcsolódó ráolvasás szövegek, az egyházi benedikciós gyakorlatok, illetve a modern kori búcsújáróhelyeken kibontakozó sajátos imagyakorlat kapott monografikus igényű figyelmet. Hangsúlyozzák, hogy az imádság kérdéskörének vizsgálatának metszéspontjai vannak nemcsak a folklórral, hanem a teológiával, a vallástudománnyal, a lelkiégtörténettel, az irodalomtörténettel, a pszichológiával, sőt a kommunikációtudománnyal (szakrális kommunikáció) is. A kötet egyebekben törekszik arra, hogy új perspektívákat, eredményeket és kutatási lehetőségeket is felmutasson, amelyre a dolgozat következő részfejeztében még kitérek. Hogy a nemzetközi kitekintést se maradjon ki a rövid értekezésből, három kutató munkásságát mindenképpen ki kell emelni a témában. Mircea Eliade világhírű vallástörténész és antropológus munkássága jelentős az archaikus vallási gyakorlatokat illetően. *Az örök visszatérés mítosza* (Eliade 1998) és *A szent és a profán* (Eliade 1987) című könyveiben foglalkozik az archaikus vallási gondolkodással és az imádságokkal. Carl Gustav Jung, pszichiáter és analitikus pszichológus *Az ember és szimbólumai* (1993) című könyvében kifejti a kollektív tudattalan és az archaikus imádságok kapcsolatát. Joseph Campbell az emberi kultúra mítoszainak és vallási történeteinek kutatásával vált ismertté. *Az ezerarcú hős* (2010) és *A mítosz hatalma* (2019) című műveiben foglalkozik az archaikus imák és mítoszok szerepével az emberi tapasztalatban. Balázs Géza *Folklór és nyelv* (2022) című tanulmánykötetben és *A művészet és a nyelv születése* című könyvében (2021) is a nyelv és a folklór létét a jungi kollektív tudatalatti (jéghegy)

metafora segítségével közelíti meg. „A nyelv megfoghatatlan, behatárolhatatlan, teljességgel, pontossággal meg nem ragadható, spontán és ösztönös.(...) Van valami nagy, megfoghatatlan közös nyelvi és nem nyelvi tudásunk.” (Balázs 2022: 8.) Valamint Thass-Thienemann Tivadar pszichoanalitikus alapú nyelvészetéhez nyúlik vissza: „Az ember alapvetően kétnyelvű: az egyik a tudatos Én kimunkált nyelve, a másik elfelejtett, elfojtott nyelv, amely az Ósízéből csordul ki” (Balázs 2021: 14-15). „Thass-Thienemann szerint a nyelvészek nem utalnak a freudi jéghegymetaforára, helyette tőről és gyökről (gyökérről) beszélnek; az ő felfogásában a tudatalattiban és a tudatelőtiben foglal helyet a láthatatlan gyökér, míg a tő látható. Lotz János ellenben a nyelvet jéghegyhez hasonlítja. A beszéd egy része nyitva áll a közvetlen megfigyelés számára, míg egy jóval nagyobb rész a felszín alatt rejtőzik, és csak közvetett kutatással fűrkészhető ki. A nyelv legmélyebben beágyazódott része a tudatalattinak, ahol az ősök tovább élnek a jelen nemzedékben, ahogy a mai nemzedék gondolatai és álmai élni fognak még hosszú ideig a jövőben. S nyelv az ember kollektív jellegében materializálódik, ami minden egyénben működik.” (Balázs 2021: 48). Balázs Géza a *Trója létezik! A nyelvben kódolt hagyomány: Schliemann, Várkonyi Nándor, Erdélyi Zsuzsanna* című tanulmányában nyelvben kódolt hagyományként értelmezi az archaikus népi imákat, mint ahogyan írja, „Erdélyi Zsuzsanna előhozott egy addig ismeretlen, középkorig visszanyúló szakrális nyelvet, mitológiát, világlátást. Olykor ómagyar nyelvinek tűnő folklór-szöveghagyomány is megfigyelhető a szövegekben, de eltorzult szavak, kedveskedő kicsinyítések, az összetett múlt időnek a nyelvtani rendszere, ám van példa a hangrendtől való eltérésre, régies kifejezésekre is – írja Balázs (2021: 259-269).

Érdekes a kortárs jelenségek bemutatása az *Imák a népi és a*

populáris kultúrában, Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulója alkalmából címet viselő tanulmánykötetben, ahol Lancu Laura (2021: 229) tanulmányának felütésében arról ír, hogy „az alábbiakban ismertetett adatokhoz nem az imaszövegek gyűjtése vagy az imádkozási szokások után kutakodva jutott”, hanem a „vallásos élet legkülönfélébb kérdéseiről folytatott kötetlen, természetesen részben irányított beszélgetések során. A beszélgetésekből világossá vált az is, hogy az imádkozásról való gondolkodás egy nagyon is létező, az embereket (adatközlőimet) foglalkoztató „valóság”, a téma nem a kutató kedvéért vagy a kutató kérdéseinek hatására került felszínre”. Mindez párhuzamba állítható a Balázs Géza által is felrajzolt, és a jéghegy-modell segítségével szemléltetett elmélethez, miszerint az imádkozás minden tudatalattiban ott van, a lehető legtermészetesebb, ha úgy tetszik, az egyik legősibb dolog.

Hogy mennyire kínál még kiaknázatlan kutatási lehetőségeket a téma, az egyrészt a kortárs reflexiók és jelenségek vizsgálatának csekély számából feltételezhetjük, valamint Barna Gábor (2021: 43) szerint is, Erdélyi Zsuzsanna munkásságának méltatása mellett: „A vallási néprajz intézményesülését (és finanszírozását) tekintve azonban a folyamat máig lezáratlan.

Ma az inter-és multidiszciplinaritás kavalkádban, a kommunikációs felületek kiszélesedett platformjain és folyamatosan változó trendjeiben nemcsak az imádkozás kortárs megjelenési formái mutathatnának újabb kutatási irányokat, ahogy Frauhammer Krisztina kutatásaiban meg is teszi, hanem véleményem szerint feltérképezhető volna az is, milyen szituációk vették át az imádkozás helyét, valamint alakítunk-e ki olyan „kortárs” szokásokat, amelyeket tudat alatt a következő generációnak hagyományozunk. Frauhammer (2021: 245, 256) írja:

- „arra kerestem a választ, hogy hogyan befolyásolta a hagyományos vallásos csoportokat, egyéneket – különösen azok imádkozási gyakorlatát, szövegeit, alkalmait – az internetes média? Helyettesíti-e, vagy csak kiegészíti a valós, offline térben zajló egyéni és közösségi imát? Hozott-e esetleg új perspektívákat az egyén, illetve a közösség életében, és megragadható-e a két imaforma (online–offline) között formai, tartalmi, minőségi különbség? Azaz, az internet pusztán egy technikai lehetőség, vagy valóban megteremthető általa akár az imádkozás spirituális tere is?”
- „Különösen az imádkozás területén alakult ki színes kínálat: emailes, facebookos imacsoportok; SMS, messenger imaküldő és -kérő szolgáltatások, imafalak; képes, zenés prezentációkat tartalmazó imameditációk; youtubon, vagy akár spotify-on hallgatható imádságok is elérhetőek ma már. Anna-Katharina Lienau véleménye szerint ezek az egyre gyarapodó és népszerű lehetőségek „az internetet egy imatemplommá teszik” és arra mutatnak rá, hogy az emberek nemcsak a reális világban, hanem a virtuálisban is keresik Istent és a vele való kapcsolatfelvétel lehetőségét. Heidi Campbell egyenesen az internet spiritualizálódásáról beszél e folyamatok kapcsán. „Ez azt jelenti, hogy a felhasználók az internetet olyan technológiának vagy térnek tekintik, amely alkalmat ad a vallásos elköteleződésre és lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy az internetalapú tevékenységeket a vallásos, illetve spirituális élet ritmusába illesszék.”

Hogy miért lennének fontosak ezek a kortárs (mikro)kutatások? Azért, hogy ne csak egy „globális falu” képét hagyjuk magunk után, hanem ismertessük meg „neoimáinkat”, „újritusainkat” és „családi mikromítoszainkat” a

következő generációkkal, hogy ők is tovább örökíthessék majd, a sajátjukat.

Irodalom

Balázs Géza: *A művészet és a nyelv születése, Szemiotika, művészetelmélet, antropológiai nyelvészet*. Budapest, MNYKNT–IKU, 2021.

Balázs Géza: *Folklór és nyelv, Folklór, művészet, irodalom, nyelv, Folklórlingvisztikai tanulmányok*. IKU, Budapest, 2022.

Barna Gábor: *Erdélyi Zsuzsanna munkásságának tudománypolitikai jelentősége*. In: Frauhammer–Horváth Sándor–Landgraf Ildikó 2021.

Campbell, Joseph: *Az ezerarcú hős*. (Ford. Varjasi Farkas Csaba) Édesvíz Kiadó, Budapest, 2010.

Campbell, Joseph–Moyers, Bill: *A mítosz hatalma*. (Ford. Bartók Imre.) Helikon Kiadó, Bp., 2019.

Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza avagy A mindenség és a történelem*. (Ford. Pásztor Péter.) Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998.

Eliade, Mircea: *A szent és a profán. A vallási lényegről*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987.

Erdélyi Zsuzsanna: *Hegyet hágék, lőtőt lépék, Archaikus népi imádságok*. Előszó: Ortutay Gyula. Magvető, Budapest, 1976.

Erdélyi Zsuzsanna: *Hegyet hágék, lőtőt lépék...* Kalligram, Pozsony, 1999.

Frauhammer Krisztina: *„Olvasás által imára buzdítani”*: Martin von Cochem Krisztus-életrajzának magyarországi utóélete. In: Bogár Judit (szerk.): *Régi magyar imakönyvek és imádságok*.

113–125. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2012.

Frauhammer Krisztina: *Az imádkozás kortárs megjelenési formái az interneten*. In: Frauhammer–Horváth Sándor–Landgraf Ildikó 2021.

Frauhammer Krisztina–Horváth Sándor–Landgraf Ildikó (szerk.): *Imák a népi és a populáris kultúrában*, Erdélyi Zsuzsanna születésének 100. évfordulója alkalmából, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet, Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2021.
Erdelyi_100_online.pdf (mtak.hu)

Iancu Laura: *Elmondtam a mennyországi beszédjeimet" Imák, fohászok és az imádkozás a népi vallásosságban*. In: Frauhammer–Horváth Sándor–Landgraf Ildikó 2021.

Jung, Carl Gustav: *Az ember és szimbólumai* (Man and his symbols) (1964) (Ford. Dr. Matolcsi Ágnes). Göncöl, Bp., 1993.

Lovász Irén: *Szokrális kommunikáció*. Európai Folklór Intézet, Budapest, 2002.

Silling István: *Vajdasági népi imádságok és nyelvezetük*. Fórum Könyvkiadó, Újvidék, 2003.

Takács György: *Aranykertbe' aranyfa*. Szent István Társulat, Budapest, 2001.

Tánczos Vilmos: *Eleven ostya, szép virág*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2000.

Thass-Thienemann Tivadar: *A nyelv interpretációja, I. A nyelv szimbolikus jelentése*. (Ford. Simoncsis Péter) Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2016.

W1. Magyar Néprajzi Lexikon **archaikus népi imádság | Magyar néprajzi lexikon | Kézikönyvtár (arcanum.com)**

Nincs hozzászólás!

Your Email address will not be published.

- Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Ez az oldal az Akismet szolgáltatást használja a spam csökkentésére.

Ismerje meg a hozzászólás adatainak feldolgozását .

© 2024 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.